

ANTONI ADAMCZAK
Szczecin

**KOŁO PRZEWODNIKÓW TURYSTYCZNYCH PTTK
W SZCZECINIE**

Początki ruchu przewodnickiego na ziemi szczecińskiej (1946–1960)

Początki przewodnictwa turystycznego w polskim Szczecinie należy łączyć z latami 1946–1947, kiedy w mieście formowało się Polskie Towarzystwo Krajoznawcze (PTK, 23 sierpnia 1946 r.), ustalające swój program pracy regionalnej. 13 października 1946 r. odbyło się pierwsze posiedzenie PTK w gmachu Miejskiej Rady Narodowej. Zorganizowano pierwszą wycieczkę po Szczecinie, a 24 listopada 1946 r. pierwszy wykład o przeszłości Wolina wygłosił archeolog mgr Tadeusz Wieczorkowski.

Pierwszym, nieformalnym przewodnikiem był zasłużony działacz PTK Bolesław Czwojdzński, który zachęcał do zwiedzania jakże wówczas zniszczonego miasta – stawał wśród ludzi z tabliczką „Przewodnik” i opowiadał o zachowanych zabytkach. Tego typu entuzjastów było coraz więcej i właśnie ich działanie przyczyniło się do rozwoju ruchu przewodnickiego w Szczecinie. Na początku postanowili oni prowadzić szerokie badania krajoznawcze w zakresie archeologii, geografii, historii i przyrody Pomorza.

Pierwszy kurs przewodników po Szczecinie rozpoczęto 23 kwietnia 1947 r., a jego organizatorem było PTK. Podczas kursu prowadzono wykłady na tematy krajoznawstwa i turystyki oraz o historii Szczecina i ważniejszych obiektach miasta. Wykładowcami byli czołowi działacze PTK, m.in. Stanisław Twardo (prezes Oddziału Szczecińskiego PTK) i Czesław Piskorski.

5 maja 1948 r. powołano uroczyście Koło Przewodników, którego opiekunem i nieformalnym prezesem został Bolesław Czwójdziński. Koło liczyło wówczas 11 osób. Przewodnikami byli m.in.: Bolesława i Bolesław Czwójdzińscy, Aleksander Dydo, Stanisław Groński, Leszek Marcinkowski, Janina Surówka, Tadeusz Tymieniecki oraz Bożena, Bogusław i Czesław Piskorscy.

Po zjednoczeniu w grudniu 1950 r. Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego i Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego w jedną organizację pod nazwą Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze (PTTK) nastąpiła potrzeba zwołania zjazdu organizacyjnego. Odbył się on 11 marca 1951 r. Uczestnicy zjazdu położyli duży nacisk na szkolenie przewodników, a czynić to miała kadra wyszkolona i pracująca przez wiele lat w PTK. Trzon tej kadry stanowili: Mieczysław Gołaszewski, Maria Karpińska, Maria Mażyntas, Karol Michalik, Stanisław Mirabelli, Helena Putkowska (Niemirowska), Władysław Stanisławski, Janina Surówka i Zdzisław Zugaj. Pierwszym oficjalnym prezesem Koła Przewodników PTTK w Szczecinie został Krzysztof Kulig, pracownik Biblioteki Miejskiej.

W chwili powstania PTTK koło liczyło 27 osób, bardzo prawych, solidnych i oddanych sprawie. Zająły się one – oprócz oprowadzania wycieczek – także znakowaniem szlaków turystycznych, oczywiście pod wodzą Stanisława Grońskiego. (Kontynuatorem jego pracy został działający do dziś przewodnik Antoni Adamczak). W 1951 r. szczecińscy przewodnicy obsłużyli 370 wycieczek (ok. 30 tys. turystów), a także 120 wycieczek turystyki kwalifikowanej dla ponad sześciu tysięcy osób.

Po oczyszczeniu toru wodnego Szczecin–Świnoujście Żegluga Szczecińska uruchomiła niedzielne rejsy statków pasażerskich – dla szczecinian do Międzyzdrojów (przystań Wicko) i dla wczasowiczów Funduszu Wczasów Pracowniczych do Szczecina (statki „Diana” i „Telimena”). Bywało, że grupy wczasowiczów liczyły ponad 700 osób i obsłużenie ich nastroczało sporych trudności. Przewodnicy uczyli tych ludzi wiedzy o morzu, propagowali zagadnienia gospodarki morskiej i mówili o jej wpływie na gospodarkę narodową.

Szczecińscy przewodnicy odczuwali wielki brak publikacji krajoznawczych. Jako pierwsze ukazało się opracowanie Czesława Piskorskiego pt. *Zabytki piastowskiego Szczecina* (1946), lecz dopiero jego obszerna praca *Na szczecińskiej ziemi* (1957) stała się podstawą do szkolenia przyszłych przewodników. Ukazały się też: Bolesława Czwójdzińskiego *Szczecin – najstarsza część Starego Miasta* i Stanisława Grońskiego *Knieja Bukowa*.

Lata pięćdziesiąte ubiegłego wieku to okres przygotowywania w całym kraju kadry przewodnickiej do obsługi turystyki wiejskiej. Zaczynała się organizacja masowych wycieczek, a do ich programu wprowadzono zwiedzanie państwowych gospodarstw rolnych, wielkich zakładów pracy i spółdzielni. Walory turystyczne regionu szczecińskiego – tj. bliskość pasa nadmorskich uzdrowisk, możliwość rejsów statkami ze Szczecina do Międzyzdrojów, piękne krajobrazowo Pojezierze Myśliborskie (Chojna, Cedynia, Moryń, Siekierki), wiele średniowiecznych miast, takich jak Kamień Pomorski, Pyrzyce, Stargard Szczeciński i inne – nałożyły na szczupłą kadrę przewodników rozległe obowiązki. Stale wzrastała liczba grup wycieczkowych, a liczba uczestników wycieczek w 1953 r. wyniosła 194 tys. osób.

16 listopada 1957 r. IV Walny Zjazd Delegatów Województwa Szczecińskiego wybrał nowy Zarząd Okręgu PTTK, składający się głównie z przewodników (9 osób). W jego skład weszli m.in.: prezes – Markus Kaul (Latajner), wiceprezesi – Marian Król i Wincenty Zajac, sekretarz – Władysław Stanisławski.

Przydzielony oddziałowi lokal przy al. Jedności Narodowej 49a tętnił życiem – krajoznawcy i turyści spotykali się tam, dyskutowali, organizowali wystawy i szkolenia. Zorganizowano wówczas stałe przewodnictwo po Zamku Książąt Pomorskich i wykopaliskach na jego dziedzińcu, wytyczono nowe szlaki w puszcach Wkrzańskiej i Bukowej, powstał ośrodek informacji turystycznej w Bramie Portowej, organizowano wycieczki po porcie szczecińskim i jeziorze Dąbie. Przy al. Wojska Polskiego, obok kina „Pionier”, mieściła się wypożyczalnia sprzętu, a przy ul. Wielkiej 28 (dziś ks. kard. Stefana Wyszyńskiego) – punkt sprzedaży pamiątek regionalnych.

W tym kształcie Oddział Miejski PTTK w Szczecinie wkroczył – za prezesury Mariana Streichera – w drugie dziesięciolecie swego istnienia. Duży nacisk położono na szkolenie przewodników i włączono do akcji harcerstwo, inne organizacje młodzieżowe, związki zawodowe, a przede wszystkim Związek Nauczycielstwa Polskiego, pozyskując młodych nauczycieli na kurs przewodnicki.

Przewodnictwo turystyczne w Szczecinie w latach 1960–1970

Na początku lat sześćdziesiątych zorganizowano obsługę przewodnicką, wydano też przewodniki, informatory i foldery. Starsi przewodnicy i mieszkańcy Szczecina doskonale pamiętają masowy ruch turystyczny specjalnymi pociągami szlakiem województw nadmorskich. W biurze Oddziału Miejskiego PTTK pojawiło

się hasło „Express Wczasy – Słońce”. Pod tą nazwą w lipcu i sierpniu wjeżdżał raz w tygodniu na dworzec szczeciński specjalny pociąg z siedemsetosobową grupą turystów z województw południowych. Wszyscy przewodnicy oprowadzali gości po Szczecinie. Noszące ślady zniszczeń miasto urzekło ich swoją zielenią i ciekawym rozwiązaniem architektonicznym Śródmieścia. Największe wrażenia przynosiły wycieczki statkami po porcie i widok pracującej już stoczni.

Początek lat sześćdziesiątych to zasadnicze zmiany w ruchu przewodniczym. 22 listopada 1960 r. przewodniczący Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki (GKKFiT) wydał przepisy w sprawie wykonywania funkcji przewodnika turystycznego, nadające przewodnikom uprawnienia państwowe.

W szczecińskim Kole Przewodników PTTK, po weryfikacji, pełne uprawnienia uzyskało 77 osób. Ówczesny prezes koła Jakub Kielczewski podkreślił, że w stosunku do potrzeb liczba ta jest za mała. Organizowano nowe kursy przewodnicze, pierwszy w 1960 r. (28 kwietnia 1962 r. było 70 przewodników czynnych). Wielu członków koła publikuje swoje prace z dziedziny turystyki i krajoznawstwa w formie opracowań na określony temat, przewodników i map. Bardzo przydatne w pracy szkoleniowej jest wydawane coroczne *Vademecum przewodnika*, przedstawiające w skrótovej formie aktualną sytuację regionu, nowe obiekty i wydarzenia. Uruchomienie stałego połączenia promowego ze Szwecją (Świnoujście–Ystad) i perspektywa takiego połączenia z Danią powodują konieczność przygotowania kadry do obsługi turystów skandynawskich. Przewodniczącym Komisji Szkoleniowej zostaje Karol Michalik. Pierwsi turyści ze Szwecji przyplływają do Świnoujścia 4 kwietnia 1964 r.

W tym czasie w kalendarz działalności koła wpisuje się nowy fragment: Rajd Szlakiem Wyzwolenia Szczecina, odbywający się od 1962 r. z inicjatywy Stefana Kaczmarka – obecnego patrona Regionalnego Oddziału Szczecińskiego PTTK – tradycyjnie 26 kwietnia. Z czasem przekształcił się on w imprezę ogólnopolską, liczba uczestników w niektórych latach sięgała dwóch tysięcy. Przewodnicy brali udział w rajdzie na wszystkich trasach. Od 1991 r. rajd zmieniał nazwę: „Wiosna nad Odrą”, „Szczeciński Kwiecień”, a obecnie nazywa się Rajd Szlakiem Walk o Szczecin.

W latach 1964–1967 pracami szczecińskiego Koła Przewodników kierował Stanisław Gończaruk, aktywny działacz PTTK, wielokrotnie wybierany do władz centralnych.

W 1965 r. Zarząd Główny PTTK za zasługi w upowszechnianiu i rozwoju turystyki wyróżnił złotą Honorową Odznaką PTTK Bolesława Czwójdzińskiego

go, Karola Michalika, Stanisława Pawelskiego, Irenę Szydłowską, Wincentego Zająca.

W 1966 r. szczecińskie koło liczyło już 149 zweryfikowanych przewodników (plus cztery osoby na liście honorowej); według wprowadzonych kategorii: I – 15 osób, II – 23 osoby, III – 115 osób. Od 16 do 18 maja tegoż roku odbyły się egzaminy na podwyższenie kategorii oraz uzyskanie uprawnień na wyspę Wolin. Uprawnienia uzyskały 52 osoby. Kilka dni później, 22 maja, w pierwszą zagraniczną wycieczkę zorganizowaną przez Koło Przewodników wyjechała do Budapesztu grupa 30 osób.

Kolejny kurs przewodnicki ukończyły w maju 1967 r. 63 osoby. Zgodnie z decyzją władz PTTK uczestnicy kursu utworzyli koło nr 2, którego prezesem został Kazimierz Dudek, a wiceprezesem – Bogusław Wróbel. Prezesem koła nr 1 była Teodozja Rafalska, wiceprezesem – Anna Strycharczyk. W „Kurierze Szczecińskim” z 6 grudnia 1967 r. ukazał się krytyczny artykuł, zawierający m.in. następujące stwierdzenia: *Wydaje się również, że niepotrzebnie dokonano rozbicia Koła Przewodników na dwie grupy. Nie sprzyja to koordynacji poczynań obu zespołów i wpływa na dublowanie pracy administracyjnej. Zamiast biurokratycznych zmian, lepiej byłoby położyć większy nacisk na dalsze szkolenie przewodników.*

Podział ten trwał jednak przez dwa sezony. 24 listopada 1969 r. w Zamku Książąt Pomorskich odbyło się walne zebranie sprawozdawcze, a 11 grudnia – zebranie wyborcze połączonych kół przewodnickich. Prezesem zarządu został Bogdan Stachurski, wiceprezesami – Walter Gradek i Mieczysław Greber. Uroczyste zakończenie sezonu turystycznego w klubie „Słowianin” położyło kres rozbiciu ruchu przewodnickiego w Szczecinie.

W lutym 1970 r. zintegrowane koło liczyło 225 członków, w tym przewodnicy kategorii I – 11, kategorii II – 65 i kategorii III – 149. Uprawnionych do oprowadzania wycieczek zagranicznych było 57 osób, dysponujących łącznie 72 uprawnieniami językowymi.

Od początku 1970 r. przez następne dwudziestolecie działalność przewodnicka w Szczecinie cechowała się dużą stabilnością. Było to osiągnięciem całej społeczności przewodnickiej, należy jednak podkreślić niemały wkład pracy zarządów koła pod przewodnictwem poszczególnych prezesów (ich wykaz – zob. aneks).

Tabela 1

Dane o przewodnikach na koniec lat sześćdziesiątych XX w.

Grupy wieku	Liczba osób	Kobiety	Mężczyźni
do lat 25	33	16	17
26–35	56	24	32
36–50	32	12	20
51–70	29	11	18
powyżej 70	3	1	2
Ogółem	153	64	89
Wykształcenie		Kategorie przewodnickie	
niepełne średnie	20	I	15
średnie	128	II	23
wyższe	23	III	115

W 1970 r. ukazał się przewodnik Władysława Stanisławskiego pt. *Wzdłuż dolnej Odry* (opisywał on Rejon Pamięci Narodowej Cedynia–Siekierki, na który trzeba przed komisją egzaminacyjną uzyskać dodatkowe uprawnienia).

Przewodnictwo turystyczne w Szczecinie w latach 1971–1990

Otwarcie 1 stycznia 1972 r. granicy z ówczesną Niemiecką Republiką Demokratyczną zapoczątkowało duży ruch turystyczny. Już w 1972 r. 43,3% wycieczek stanowiły grupy zagraniczne, najwięcej niemieckich (2233). Do dziś turyści niemieccy stanowią większość naszych zagranicznych gości, ale z biegiem czasu wzrastał też udział grup skandynawskich i anglojęzycznych. Sytuacja ta wymagała uzyskania przez członków koła dodatkowych uprawnień pilotażowych. Działalność szkoleniowa corocznie wzbogacała się o nowe elementy. Wycieczki szkoleniowe przekroczyły wiele razy granice Polski: w 1973 r. dwukrotne szkolenie (po 29 osób) w Petersburgu; w 1974 r. teren całej Brandenburgii; w 1975 r. Czechosłowacja; w 1976 r. dwukrotnie tereny niemieckie; w 1980 r. Kopenhaga; w 1990 r. Berlin. Szkolenie krajowe to przede wszystkim kontynuowany z roku na rok cykl wykładów prowadzonych przez naukowców, nauczycieli akademickich, przedstawicieli ważnych urzędów i przedsiębiorstw. Pięćsetlecie urodzin Mikołaja Kopernika (1973) było powodem utworzenia z inicjatywy Stanisława Gończaruka Szlaku Kopernikowskiego wzdłuż 15 południka, prowadzące

go przez ziemię szczecińską (od Trzciny przez Kikorie do Trzęsacza). Z inicjatywy Komisji Przewodnickiej i Zarządu Koła Przewodników Turystycznych w Szczecinie organizowane są od 1976 r. sejmiki przewodnickie, a w 1979 r. Zarząd Główny PTTK przy udziale szczecińskiego koła zorganizował w naszym mieście III Morski Sejmik.

Tabela 2

Najważniejsze dane o szczecińskich przewodnikach w 1972 r.

Grupa wieku	Liczba osób	Kobiety	Mężczyźni
do lat 25	17	11	6
26–35	47	14	33
36–50	78	40	38
51–70	37	17	20
powyżej 70	4	1	3
Ogółem	183	83	100
Wykształcenie		Kategorie przewodnickie	
średnie	120	I	6
wyższe	63	II	31
		III	146
Podział według zawodów		Uprawnienia językowe	
administracja	51	niemiecki	42
zawody techniczne	66	rosyjski	12
nauczyciele	28	francuski	6
wolne zawody	4	angielski	4
studenci	14	czeski	5
niepracujący	10	szwedzki	2
emeryci	9		

Wśród osiągnięć przewodników naszego koła w omawianym dwudziestoleciu można również wymienić:

- udział w imprezach ogólnopolskich, zwłaszcza typowo przewodnickich, takich jak Ogólnopolski Rajd Przewodnicki, w którym pod kierownictwem Jana Boguszewskiego regularnie uczestniczyła drużyna szczecińska, i stały kontakt z kołami przewodnickimi na terenie całego kraju; obecnie wyjazdy indywidualne na zaproszenie zaprzyjaźnionych kół;
- uczestnictwo w Konkursie Krasomówczym Przewodników PTTK w Golubiu-Dobrzyniu, począwszy od 1973 r. Nasze osiągnięcia w konkursie to: Srebrny Laur – Stanisław Borowiak (1978); nagroda specjalna publiczności – Małgorzata Maciejewska (1981); w 1987 r.: Srebrny Laur – Stanisław Polesz-

- czuk, Brązowy Laur – Małgorzata Maciejewska oraz „Dyplom za wytrwałość i wspaniałe reprezentowanie Szczecina w konkursie” – cała drużyna;
- udział członków koła we władzach PTTK. Członkami Zarządu Głównego, Komisji Krajoznawczej, Komisji Przewodnickiej i sądu koleżeńkiego byli: Antoni Adamczak, Janusz Biegajło, Kazimierz Dudek, Stanisław Gończaruk. Długoletnim prezesem Zarządu Wojewódzkiego PTTK w Szczecinie był Janusz Biegajło, który zerwał kontakty z kołem, lecz nadal udziela się we władzach Regionalnego Oddziału Szczecińskiego (w 1997 r. na XIV Walnym Zjeździe PTTK w Lublinie otrzymał tytuł Członka Honorowego PTTK).

W Zarządzie Oddziału Miejskiego PTTK (dziś Regionalny Oddział Szczeciński) działali m.in.: Antoni Adamczak, Ryszard Czarski, Kazimierz Dudek, Krystyna Golubińska, Olgierd Waclawik, Wincenty Zając, a obecnie: Danuta Hajkowicz, Zygmunt Krasnodębski, Stanisław Poleszczuk, Andrzej Szelega.

W maju 1973 r. bardzo uroczysto obchodzono jubileusz dwudziestopięcioletnia zorganizowanego ruchu przewodnickiego w polskim Szczecinie (bawiono się w kombinacie gastronomicznym „Kaskada”). Z równym splendorem odbył się w maju 1978 r. jubileusz trzydziestolecia. Z tych okazji ukazały się okolicznościowe wydawnictwa, organizowano jubileuszowe imprezy, a wielu przewodników za swą pracę otrzymało wyróżnienia i odznaczenia państwowe, regionalne oraz turystyczne.

W grudniu 1981 r. wprowadzono w kraju stan wojenny. Mimo to przerwa w pracy koła trwała zaledwie cztery miesiące – już 17 kwietnia 1982 r. odbyło się pierwsze w stanie wojennym spotkanie przewodnickie; jego tematami były „Struktura organizacji turystyki” oraz „Sytuacja społeczno-polityczna w kraju”. Uroczystości trzydziestopięcioletnia zostały jednak przesunięte na grudzień 1983 r. i odbyły się raczej skromnie. Głównymi punktami programu były sesja popularnonaukowa w Zamku Księżąt Pomorskich oraz spotkanie przewodnickie w klubie „Pocztulion”. Wcześniej, bo 22 października, o godzinie jedenastej, na siedzibie Oddziału Miejskiego PTTK przy pl. Lotników uroczysto odsłonięto tablicę pamiątkową ufundowaną przez szczecińskie koło pionierowi turystyki i krajoznawstwa – Bolesławowi Czwojdziniemu.

Lata 1983–1988 to okres intensywnej pracy, szkoleń oraz inicjatyw turystycznych. W tym czasie odbywały się w Szczecinie Ogólnopolskie Spotkania Artystyczne Młodzieży Szkolnej „Gryfiada”. Od strony turystycznej obsługę tej imprezy zapewniali przewodnicy naszego koła.

Od 1986 r. odbywają się coroczne jesienne sejmiki przewodnickie województwa szczecińskiego, organizowane przy współudziale Komisji Przewodniczej Zarządu Wojewódzkiego PTTK, a od 1991 r. – Regionalnej Komisji Przewodniczej pod przewodnictwem Stanisława Gończaruka.

Na koniec 1987 r. stan osobowy koła wynosił 194 przewodników, w tym dziewięć osób z I kategorią i 72 z II kategorią; pozostali mieli kategorię III.

Jubileusz czterdziestolecia zorganizowanego ruchu przewodnickiego w Szczecinie przypadł na rok 1988. W dniach 6–8 maja odbyło się uroczyste spotkanie przewodników z całego kraju. Inauguracją jubileuszu było odsłonięcie umieszczonej na kamienicy przy ul. Mazurskiej 21 tablicy pamiątkowej ku czci dr. Czesława Piskorskiego w pierwszą rocznicę jego śmierci. Zorganizowaliśmy z tej okazji „uroczysty wjazd królowej Anny Jagiellonki na Zamek Książęcy” oraz turniej rycerski na dziedzińcu zamku. Ryszard Kotla zorganizował zwiedzanie Stoczni Remontowej „Gryfia” i wręczał uczestnikom „certyfikat przejścia pod stępką statku”. Oficjalne uroczystości, połączone z wręczeniem odznaczeń i wieczorkiem tanecznym, odbyły się w Domu Kultury „Kolejarz”. Wydano też obszerną monografię szczecińskiego koła pt. *Zarys dziejów ruchu przewodnickiego w Szczecinie. 1948 (PTK) – 1988 (PTTK)*, autorstwa Antoniego Adamczaka.

W 1988 r. Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze otrzymało uprawnienia do działania w imieniu państwa: na szkolenie, doszkalanie, ewidencję, kontrolę pracy przewodników itp. Uchwalona przez Sejm RP ustawa o usługach turystycznych z 29 sierpnia 1997 r. weszła w życie 1 lipca następnego roku. Ustawa w tym kształcie zrewolucjonizowała stosunki prawne w turystyce, a dla naszego środowiska przewodnickiego była niezwykle istotna, gdyż po dziesięciu latach przywracała przewodnikom prawo do potwierdzania uprzednio otrzymanych uprawnień jako uprawnień państwowych (z mocy ustawy). Zgodnie z art. 49 ust. 2 tej ustawy 30 czerwca 2000 r. minął ostateczny termin składania do wojewody stosownych wniosków o potwierdzenie uprzednio nabytych uprawnień przewodnika i pilota wycieczek.

Lata 1991–2000

W tym okresie spada liczba turystów i wycieczek zorganizowanych. Coraz głębsza recesja w turystyce doprowadziła do tego, że w 1992 r. oprowadzono łącznie tylko 505 wycieczek, co nie znaczy, że tylko tylu turystów odwiedziło Szczecin.

Większość imprez organizowana była poza statutowym zleceniodawcą PTTK – „Eurokontaktem” (spółka działająca w Oddziale Miejskim). Nie był to jednak powód do zniechęcenia – nadal prowadzono szkolenia, organizowano spotkania, wspólne ogniska, rajdy itp.; starano się, by nie zerwać więzi koleżeńskich i dalej tworzyć wspólną przewodniczką.

Jubileusz czterdziestopięciolecia polskiego ruchu przewodniczkowego w Szczecinie zorganizowano w maju 1993 r. Stan osobowy naszego koła wynosił 167 osób (87 koleżanek i 80 kolegów), w tym: I kategoria – 11 osób, II kategoria – 64 osoby i 92 osoby z kategorią III. Uprawnień językowych było łącznie 84, z tym, że niektóre osoby znały więcej niż jeden język obcy. Wykształcenie średnie miało 90 osób, wyższe – 77 osób. W tym gronie znajdowało się piętnastu seniorów i senierek. Większość nadal aktywnie włączała się do pracy przewodniczkowej.

Za działalność w minionym czterdziestopięcioleciu wielu przewodniczek zostało uhonorowanych odznaczeniami branżowymi. Z konieczności podajemy tylko liczbę najważniejszych:

- Honorowa Odznaka PTTK: złota – 27, srebrna – 39 osób,
- odznaka „Za Rozwój Turystyki i Krajoznawstwa” – 61 osób,
- odznaka „Wzorowy Przewodnik Ziemi Szczecińskiej” – 70 osób (odznaka została ustanowiona w 1982 r. przez Zarząd Koła Przewodniczek w Szczecinie).

Władze państwowe przyznały pięciu osobom ze szczecińskiego Koła Przewodniczek PTTK Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, sześciu osobom – Złoty Krzyż Zasługi, a dwóm – Srebrny Krzyż Zasługi.

W 1993 r. przewodniczek z naszego koła – instruktorzy krajoznawstwa współpracujący z Regionalną Pracownią Krajoznawczą (kierownik Jan Krzysztoń – przewodniczek od 1997 r.) – opracowali przebieg szlaku miejskiego; szlak ten został oznakowany na zlecenie Urzędu Miasta w związku z 750. rocznicą nadania Szczecinowi praw miejskich.

W 1994 r. (maj–wrzesień) przewodniczek szczecińskiego koła pełnili dyżury przewodniczkowe na dwóch statkach Żegluga Szczecińskiej: m/s Odra Queen i m/s Peene Queen; dyspozytorem kilkusobowej grupy przewodniczek pływających po porcie (Antoni Adamczak, Stanisław Gończaruk, Henryk Łyczkowski, Władysław Piotrowicz, Romuald Orecki, Józef Rybak) była Danuta Dembowska.

W latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku i na początku XXI stulecia do grona pionierów piszących przewodniki turystyczne dołączyli: Antoni Adam-

czak (1993 – *Szlaki turystyczne województwa szczecińskiego*; 2000 – *Okolice Szczecina*), Jerzy M. Kosacki (1994–1995 – *Ziemia szczecińska*, cz. I–IV; 2001 – *Pomorze Zachodnie i Środkowe*), Ryszard Kotla (1995 – *Stettin und Umgebung*; 2000 – *Szczecińskie ABC*). Nasi koledzy tworzą trzon kolegium redakcyjnego (pierwszego i następnych) ukazującego się od 2001 r. kwartalnika krajoznawczo-turystycznego „Wędrowiec Zachodniopomorski”.

Dzięki pracowitości Regionalnej Komisji Przewodnickiej (przewodniczący do 7 listopada 1998 r. – Stanisław Gończaruk), organizującej w latach 1990–1998 odpłatne kursy dla kandydatów na przewodników (6 kursów – 64 absolwentów na liście po weryfikacji w 2000 r.), mamy dopływ młodych adeptów sztuki przewodnickiej – niestety, niezbyt aktywnie uczestniczących w społecznej działalności koła.

Podstawowym problemem naszej działalności jest zorganizowanie dobrego szkolenia dla tak liczного grona przewodników. Z jednej strony są to trudności z wynajmem sal wykładowych, z drugiej – z opłaceniem wykładowców profesjonalistów. Trzeba podkreślić, że do tych problemów doszły inne, m.in. upadek naszego statutowego zleceniodawcy – „Eurokontaktu”, a nowe Biuro Obsługi Ruchu Turystycznego nie podjęło współpracy z Kołem Przewodników. Wprawdzie Regionalny Oddział Szczeciński PTTK organizuje sporadycznie wycieczki i zleca ich oprowadzanie, lecz odchodzi od odpisu części zysku na fundusz przewodnicki.

W dniach 28–31 maja 1998 r. Koło Przewodników obchodziło swoje półwiecze. Prezes koła Stanisław Poleszczuk w swoim opracowaniu pt. *50 lat przewodnictwa turystycznego w Szczecinie 1948–1998* pisze: *Czy jest tak źle? Jest! Ale mamy nadzieję, że przy wyraźnej pomocy koleżanek i kolegów, a także naszych sympatyków, uda się nam wejść w następne 50-lecie bardziej zwartym i okrzepłym w trudach, bardziej doświadczonym w rozwiązywaniu trudnych problemów.* W następne pięćdziesięciolecie weszliśmy ze stanem osobowym 227 osób, w tym 100 mężczyzn i 127 kobiet – tak mówi statystyka, ale „naga prawda” jest mniej optymistyczna. Pomimo organizowania corocznych kursów w kole nie przybywa „młodej krwi”, a na zebraniach spotykają się raczej seniorzy. Jest jednak grupa średniego pokolenia przewodnickiego, która angażuje się w działalność turystyczną Regionalnego Oddziału Szczecińskiego PTTK, prowadząc społecznie grupy młodzieżowe na licznie organizowanych przez ten oddział rajdach pieszych i zlotach, które są klasyfikowane w konkursach na najaktywniejszą turystycznie szkołę.

16 lipca 1999 r. wojewoda zachodniopomorski powołał szesnastoosobową komisję egzaminacyjną dla przewodników turystycznych (*Zarządzenie Nr 130/99 z dnia 7 czerwca 1999 r.*). Ze szczecińskiego Koła Przewodników (Zachodniopomorskiej Komisji Przewodniczej PTTK) zostali powołani: Antoni Adamczak, Stanisław Gończaruk, Stanisław Poleszczuk, Olgierd Waclawik, Franciszek Suszyński. Przewodniczącym komisji został Ryszard Kotla – PTTK, Regionalna Komisja Przewodnicza w Szczecinie.

Do końca lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku egzaminy i uprawnienia przewodnicze były w gestii Wojewódzkiego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki. W latach 1988–1997 uprawnienia te zostały przekazane samorządom PTTK, natomiast w 1997 r. mocą wspomnianej już ustawy o usługach turystycznych ustawodawca wprowadził licencje przewodnika i pilota wycieczek, których wydawanie przekazał wojewodom. W 2006 r. nowelizacją tej ustaw (DzU 2004, nr 223) uprawnienia do wydawania licencji scedowano na urzędy marszałkowskie. Te postanowienia obowiązują do dziś.

Lata 2001–2008

25 marca 2001 r. obradował XXI Zjazd Delegatów Regionalnego Oddziału Szczecińskiego PTTK im. Stefana Kaczmarka. Odbyły się wybory do władz oddziału, z Koła Przewodników zostali wybrani: Stanisław Poleszczuk – na członka zarządu, Krystyna Golubińska – na członka komisji rewizyjnej, Elżbieta Mieczkowska – na członka sądu koleżeńskiego. Na Regionalną Konferencję Oddziałów wybrano trzech przedstawicieli przewodników: Antoniego Adamczaka, Stanisława Poleszczuka i Roberta Śledzińskiego.

Na zorganizowanym w Warszawie 14–16 września 2001 r. XV Walnym Zjeździe PTTK Stanisław Gończaruk otrzymał tytuł Członka Honorowego PTTK. Wśród zaprzyjaźnionych delegatów i nowo wybranych członków Zarządu Głównego PTTK kolportujemy (Antoni Adamczak i Robert Śledziński) pierwszy numer kwartalnika krajoznawczo-turystycznego „Wędrowiec Zachodniopomorski”. W dwunastoosobowym kolegium redakcyjnym ponad połowę stanowią nasi przewodnicy: Antoni Adamczak, Zygmunt P. Cywiński, Jerzy M. Kosacki, Ryszard Kotla, Jan Krzysztoń, Robert Śledziński i Jakub Śledziowski.

Po weryfikacji (dokonanej przez Urząd Wojewódzki w 2000 r.) lista przewodników z 10 października 2002 r. zawiera 148 nazwisk.

W uznaniu pracy naszego koła Komisja Przewodnicka Zarządu Głównego PTTK powierzyła mu organizację VII Ogólnopolskiego Nizinnego Zlotu Przewodników, który trwał od 29 maja do 3 czerwca 2003 r. W tymże roku przypadł też jubileusz pięćdziesięciopięciolecia działalności koła. Uroczyste spotkanie z tej okazji odbyło się 15 maja, były nagrody i wyróżnienia. Prezes stwierdził, że komitetu organizującego jubileusz nie będziemy powoływać, a pracę tę wykona aktualny zarząd; powołano natomiast kierownictwo zlotu w składzie: Stanisław Poleszczuk, Krystyna Golubińska, Danuta Hajkowicz i Danuta Obszyńska.

Bazą logistyczną imprezy był hotel „Jachtowy”, tam też odbywały się główne uroczystości zlotu i jubileuszu. Przybyli na nie ówczesny wojewoda zachodniopomorski Stanisław Wziątek oraz naczelnik Departamentu Rozwoju i Promocji Urzędu Marszałkowskiego, Jolanta Bernat. Uczestnicy zlotu zwiedzali okolice Szczecina, region nadmorski oraz Kopenhagę. W ostatnim dniu zlotu odbyła się wycieczka po porcie szczecińskim. Podczas rejsu uczestnicy otrzymali 62-stronicową monografię koła pt. *LV-lecie Koła Przewodników (Rys historyczny 1948–2003) przy Regionalnym Oddziale Szczecińskim w Szczecinie*, autorstwa Antoniego Adamczaka. Trasy zlotowe prowadzili: Urszula Szajda, Janusz Wesołek, Stanisław Markiewicz, Krzysztof Wieliński, Kazimierz Matuszak i Elżbieta Wierchowska.

W planach szkoleń uwzględniono postulaty przewodników dotyczące wyjazdów zagranicznych, m.in. do Danii i Holandii, a także na teren województwa. W następnych latach kontynuowano spotkania i szkolenia terenowe, zwracając jednocześnie uwagę na szkolenie pilotów wycieczek. Wyjeżdżaliśmy m.in. do Drezna, Berlina, Poczdamu, Wiednia, a także do ośrodka rakietowego z czasów drugiej wojny światowej w Peenemünde.

W dniach 20–22 czerwca 2008 r. świętowano jubileusz sześćdziesięciolecia działalności Koła Przewodników w Szczecinie. W programie obchodów znalazły się m.in. odsłonięcie tablicy pamiątkowej ku czci Czesława Piskorskiego przy ul. Mazurskiej 21, uroczysty wieczór w klubie „Hetman” oraz rejs statkiem połączony z grillowaniem. Z okazji jubileuszu wydano 19-stronicowe opracowanie zbiorowe pod redakcją Stanisława Poleszczuka, zatytułowane *60 lat przewodnictwa turystycznego w Szczecinie 1948–2008*. Załączona tam lista członków Koła Przewodników PTTK w Szczecinie zawiera 121 nazwisk.

Aneks

Prezesi Koła Przewodników PTTK w Szczecinie w latach 1948–2008

Bolesław Czwójdziński	1948–1950 jako członek założyciel
Krzysztof Kulig	1950–1952
Karol Michalik	1952
Leszek Marcinowski	1953–1956
Irena Szydłowska	1957
Leszek Marcinkowski	1958
Stefan Kleczaj	1959
Teresa Bąkowska-Wesołowska	1960
Jakub Kielczewski	1961
Józef Grinn	1962–1963
Stanisław Gończaruk	1964–1967
Teodozja Rafalska	1967–1969
Kazimierz Dudek (koło nr 2)	1967–1969
Bogdan Stachurski	1970–1971
Walter Gradek	1972–1974
Zbigniew Stobiecki	1974–1976
Ryszard Czarski	1976–1981
Andrzej Selega	1981–1983
Ryszard Czarski	1983–1987
Stanisław Poleszczuk	1987–2008

W pierwszych latach swojej działalności przewodnicy w Szczecinie rozpoznawani byli po zielonych opaskach z żółtymi literami „PTTK”. Później zamiast tych liter naszyto na opaskę emblemat PTTK. W następnych latach kolor opaski dostosowany został do flagi Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego – opaska była czerwona z białym paskiem pośrodku (to barwy flagi Austrii, pod której zaborem w Galicji powstało w 1873 r. Polskie Towarzystwo Tatrzańskie – jeden z „protoplastów” PTTK) oraz naszytym emblematem PTTK. Przewodnik z uprawnieniami PTTK podczas oprowadzania grupy nosił na rękawie taką właśnie opaskę.

W sezonie turystycznym 1963 r. szczecińscy przewodnicy z uprawnieniami nadanymi przez Wojewódzki Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki nosili tzw. blachy przewodnickie według projekt Stefana Kaczmarka, obecnego patrona Regionalnego Oddziału Szczecińskiego PTTK.

W październiku 1965 r. delegacja szczecińskiego Koła Przewodników wzięła udział w sejmiku zorganizowanym w Zakopanem z okazji 90-lecia przewodnictwa w Polsce. Na tym sejmiku zatwierdzono ogólnopolskie odznaki („blachy przewodnickie”). Zarząd Główny PTTK wprowadził odznakę centralną dla przewodników miejskich, terenowych, górskich i zakładowych.

W kole szczecińskim nadal funkcjonowała odznaka regionalna z Gryfem – herbem Pomorza (z czasów księcia Bogusława X). W 1982 r. zarząd koła ustanowił odznakę „Wzorowy Przewodnik Ziemi Szczecińskiej” – nadawaną z okazji jubileuszy długoletnim i wyróżniającym się przewodnikom.

THE TOUR GUIDE ASSOCIATION OF THE POLISH TOURING AND SIGHTSEEING SOCIETY (PTTK)

SUMMARY

An outline of the history of the Tour Guide Association of PTTK (the Polish Touring and Sightseeing Society), presenting a tourist movement in the Szczecin District in years 1946–2008 is written by Antoni Adamczak, a tour guide of many years. The article is divided into five chapters where events of decades are described.

At the beginning creators of tourist movement in Szczecin are presented. Bolesław Czwojdzński, Czesław Piskorski and Stanisław Groński were among the first who had started tourist activities in the region in 1946. In May 1948 the Guide Association was established in Szczecin. In December 1950 the PTK (the Polish Touring Society) and PTT (the Polish Tatra Society) were unified into the PTTK and a period of growth of touristic service was started. Seaside resorts, West-Pomeranian lakes and castles as well State Farms are become tourist destinations. In 1960s–1970s many of tourist services were opened for foreign citizens from Scandinavia and the GDR. Therefore there was a growing demand for that kind of service. Many courses and trainings for tourist guides

were organized. New local tourist ideas were sprung. “The Kopernik trial along the 15th meridian” by Stanisław Gończaruk, regional touristic events in which hundreds of young people were participated and “The oratory contest for PTTK guides in Golub-Dobrzyń” are just examples of many other activities of local guides. Many members of Guide Association participated in works at the Main Board of PTTK in Warsaw.

During the decades a lot of specialist publications such as guides books, description of tourist trials and travel brochures were issued. A quarterly *Zachodniopomorski Wędrowiec* (West Pomeranian hiker) was launched by a group of devoted enthusiasts of tourism. Many of members of the Guides Associations were honoured with medals for their committed activity.

Many details with names of guides and important dates of events which took place during the decades are mentioned as well the list of chairmen of association and examples of guides’ budges are attached to the article.

Translated by Krzysztof Adamcza